

DARÓCZY GÁBOR

A halál jelensége a bencéseknel

A halál végleges. Nincs helye semmi ellentmondásnak; ha közeleg, akkor minden érintettnek, haldoklónak és szeretteinek tudomásul kell vennie, és bekövetkezése után nyilvánvaló ténye előbb vagy utóbb tudatosul. Érzelmileg kétségkívül hatalmas kihívás a halál, de mint minden más problémához, ehhez is másképpen viszonyulunk. Függhet ez korunktól, neveltetésunktől, neműunktől, kultúránktól és vallásunktól, megküzdési stratégiáinktól.

Jelen munkámat egykori középiskolámban, a bencés rend által működtetett Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban készítettem, hogy interjúim során fényt derítsek arra, miként élik meg, illetve látják a római katolikus hitet szerzetesi lelkülettel elkötelezetten élő bencés rend tagjai a halál jelenségét.

Az volt a feltételezésem, hogy keresztény intrinsic vallásosságukból kifolyólag kevesebb szorongással, értetlenséggel vagy háritással közelítenek majd a témához, mint a nem hívők szoktak. Ebben erősített meg Perczel Forintos Dóra „Az ima és az elmélkedés lélektani (gyógyító) hatása” című tanulmánya is, amely szerint *„ha evangéliumi elvek szerint élnék, több egészséges és kiegyensúlyozott ember élne a földön”*. Szerinte a vallásosság két nagy előnye az imádság és a közösség megtartó ereje, utóbbit még az extrinsic hívők is megtapasztalják.

A bencések erős közösség tagjaként élik meg munkás és imádságos („Ora et labora!”) életüket. A napi több alkalommal végzett imaórák, szentmisék és alkalmankénti lelkigyakorlatok, magiszterük által kísért lelki épülésük kétségkívül kellően erőssé teszi őket a hitben.

Életüket szabályozó regulájukban benne foglaltatik a felszólítás: „A halál naponként ott álljon a szemed előtt!”

Interjúalanyaim: egy 82 éves, ágyhoz kötött egykori tanár, Botond atya, az ősz hajú Dr. Sulyok Elemér, aki jeles teológus és egykori hittantanárom is, valamint egy még fiatal, mentálhigiénés feladatokra készülő testvér, Hortobágyi Arnold.

Forrai Botond OSB 82 éves, és életét teljesen áthatotta a bencés spiritualitás. 1949-ben lépett be a bencés rendbe, 20 éves korában. Ekkor kereskedelmi gimnáziumi érettségi után egy évig

otthon dolgozott. Kezdetben misszionárius szeretett volna lenni. Noviciátusa után 1950-ben lett fogadalmas tagja a rendnek, 1954-ben sikeresen befejezte teológiai tanulmányait, később örökfogadalmas szerzetes és felszentelt pap lett. A közösség gazdaságában látott el irányító feladatokat, jó kapcsolatot ápolt a laikus testvérekkel. Később a rend javaslatára egyetemi tanulmányokat is folytatott magyar–oroszl szakon. Életének ezt az időszakát előbb Pesten a piarista, majd bencés rendházban töltötte a regula szerinti élet és tanulás mellett. Visszatérvén 25 éven át, az apátsági, majd a győri bencés gimnáziumban volt prefektus, tanár és osztályfőnök. Nyugdíjas korára, 60 évesen plébánosként Győr Ménfőcsanak és Kismegyer plébánosa lett. Az ottani plébánián töltötte idejének a javát további 11 évig, tevékenyen kivéve részét az ottani lelkeségi mozgalmak élén a lelkipásztori munkákból.

Betegségei ezután, 72 éves korától kezdve jelentkeztek, amelyek miatt egy idő után már nem tudta folytatni korábbi aktív lelkipásztori tevékenységét. Két szívinfarktus után 2001-ben egy súlyosabb agyinfarktus érte; írni, beszélni nem tudott többé. Hála azonban a logopédusi segítségnek és a gyógyulni akarásának, szépen lassan visszanyerte beszédképességét. Próbálkozott visszatérni régi munkakörébe, de be kellett látnia, nem megy...

Miután porckopása miatt csípőprotézisek beültetésén esett túl, visszatérve az apátságba csak azt várta már, hogy „az Úr magához szólítsa”.

A fentiek hatására érezhetően átfomálódott személyisége. Alapvetően mosolygós, ragyogó szemű optimista embernek ismertem meg, akit az élet terhei megedzettek ugyan, de nem örültek fel. Volt szerencsém a közelében lennem ágyhoz kötöttségének kezdeti időszakában, és megfigyeltem nála a halál, haldoklás, halál utáni élet iránti érdeklődést, bár erről akkor sajnos nem beszélgettünk el kellő részletességgel. Úgy látom, most teljes megnyugvással néz elébe annak, ami reá vár, kedélye még mindig derűsnek mondható, és a nővérektől tudom, hogy olykor össze-össze ül az idősebb rendtársakból álló kis „kupaktanács”, amelyben jókat beszélget, és látogatója is bőven akad minden héten.

Feltettem neki a kérdést, hogy gyengülésének éveiben mit gondol a halálról és elmúlásról.

- Nagyon szerettem dolgozni. Nagyon nagy áldás volt a munka, és különös áldás, hogy azt csináltam egész életemben, amit szerettem. Nekem ezek a kérdések nem merültek fel, szerintem ezt a keresztény élet öröme és a vallás teszi. A vallás tulajdonképpen mindent megold. Aki nem tisztázza a halállal való kapcsolatát már életerős éveiben, az tulajdonképpen nem él, hanem „döglődik”. Aki nem tud a halálra elég szilárd választ adni, az nem tudja egyáltalán leélni az életét. Nekem ezért nagy

kegyelem, hogy ilyen természetem van, hogy ha még a legnagyobb csapás is ér, akkor is alszom rá egy jót, és semmi baj nincs aztán.

- *A halállal is ilyen könnyű volt megbékélni? Hiszen annak közelségével minden nap szembesül az ember ébredése után...Hiába alszik, reggel nem tud felkelni, ágyhoz van kötve.*

- Akár hiszed akár nem, a falusi társadalomban a halál is az élet része, megszokott jelenség. Már egy kétéves kisgyerek is tudomásul veszi, hogy meghalhat az ember. Egészséges az életfelfogása, mert tudja azt, hogy ezzel számolni kell.

- Igen, és ezt a fajta hozzáállást erősíti meg a bencés regula is, elrendelve, hogy „a halál legyen minden nap a szemed előtt”.

- Tudjuk azt, hogy a halál az nem egy végleges állapot, hanem egy kettőspont. És a halállal kezdődik tulajdonképpen a valódi élet, még akkor is, ha fiatalon nem gondol erre az ember.

Botond atya azt kívánja, hogy ha nem tudja használni az Isten, akkor inkább szólítsa magához, de legyen meg az ő akarata. De később már így gondolkodott:

- Tudomásul kellett vennem, hogy ilyen élet adatott nekem, és törekedtem arra, hogy mindenkinek a javára éljek. Az embernek tudomásul kell vennie, hogy el kell menni. Azt kívánom, hogy ne legyek sokáig a többiek terhére. De az a felfogásom, hogy Isten akarata szerint szívesen élek, de szívesebben is halnék meg. Nem azért, mert nem szeretek élni, hanem azért, mert ha engem nem tud használni a rend és az Isten...

Tehát Isten akaratát akarta követni életében és halálában egyaránt. Ezután hosszasan beszélgettünk arról, milyennek látja az életét, hibáit, amelyek akkor kicsinek tűntek, ebben a fokozott lelkiismeretvizsgálat időszakában viszont erősebben feljöttek benne. Bűnösnek tartja magát, de teljesen bízik Isten irgalmában.

Számomra megrendítő őszinteséggel mesélte el, mennyire bántja az, hogy nem osztotta meg egyszer látogatóitól ajándékba kapott barackjait rendtársaival. Ő is belátja: „...sokkal kritikusabban gondolkodom magamról és a személyi hibáimról, mint azelőtt, mikor egészséges voltam.”

Kérdésekre, hogy miként készül a halálra, azt mondta nemes egyszerűséggel, hogyha hívja az Úr, akkor megy, „nem akut számára a probléma”. Bízik az isteni irgalomban. Önmaga feladása az Úr akarata szerint és a közösség számára szerinte annak is oka, hogy nagy családban nőtt fel, nyolcan voltak testvérek.

Viszont észrevette magán, hogy amióta beteg, sokkal jobban érinti őt szívében az irigység, a spórolás problémája.

Zárszavai a következők voltak: „Nem jellemző rám a halálfélelem. Tényleg vidám vagyok, és Isten irgalmára bízom magam.”

Hortobágyi Arnold OSB

Mentálhigiénés tanulmányainak utolsó évében jár a Semmelweis Egyetemen. Számára érdekes volt megtapasztalni azt a közösségen belül, hogy milyen az, amikor valaki „megérik, mint egy gyümölcs, és semmire nem vágyakozik.”

Nagyszüleitől, akik 84 évesek is ilyeneket hallott: „Fiam, az élet számomra már nem sok mindent tartogat, nekünk egyetlen célunk van, hogy megérjük azt, hogy a főapát úr téged pappá szenteljen, de mi már nem akarunk élni, nekünk ebből az egészből elég.”

Úgy látja, hogy az emberi természetnek valahol része, hogyha elér egy kort, akkor „gyümölcs módjára lepottyanjon a fáról”.

Megfigyelte a másik típusú embert is, aki küzd az elmúlás gondolatával. Édesanyja is ilyen, és érzi rajta, hogy őt irritálja ez a téma, még nincs felkészülve rá, hogy beszéljen róla.

Ugyanakkor szükségesnek látja, hogy az ember számára aktuális legyen a téma, hogy az valóban foglalkoztassa. Ha pedig nem az, akkor természetesen szorongást kelt. Idős embereknél is tapasztalja, függetlenül attól, hogy a klérus tagja-e vagy sem az illető, hogy a hozzáállás nem egyértelmű. Van, aki el tudja fogadni a halál közeledtét, és van, aki nem.

Keresve ennek a különbözőségnek az okait arra jutott, hogy azok az emberek, akik az önképüket a külsőre építették, azok nehezen veszik tudomásul, hogy el kell menni. Azok számára viszont, akik a külsőségek mellett a belső értékek meglétét tartják hangsúlyosabbnak, s életüknek spirituális tartalma van, a halál könnyebben elfogadható.

- Szent Benedek írja szerzeteseinek: „Figyelj kisember, naponta gondolj arra, hogy meg fogsz halni”. Az ember legyen tudatában annak, hogy halandó. Úgy vagyunk ugyanis ezzel, hogy „minden ember halandó, csak én nem”. Éppen ezért tudunk jó előadásokat tartani a halálról.

A halál tudatosítása ugyanis átkeretezi az egész életünket, hogy ez egy ideiglenes lét. Más jellegzetességet nyer létünk.

Arnold testvér ugyanakkor belátja, hogy a bencés vagy más nagyon vallásos testvérek sem mentesek a halál kérdésének aktuálissá válásakor fellépő egzisztenciális szorongások alól, amikor találkoznak végességükkel, halandóságukkal.

- Azt gondolom, sok minden azon múlik, hogy tudunk-e a dolgoknak értelmet adni. Legnagyobb szerepe annak van, hogy a halálnak tudunk-e értelmet adni. Ez a legalapvetőbb dolog, ami megkülönböztet minket azoktól, akik erre nem képesek.

Például – elmondása szerint – nagyon sok ember keres valami értelmes választ a halandóságára. Ilyen válaszok lehetnek: „Bekerülök a nirvánába”, „Eggyé válok a földdel”, „Visszakerülök a természet körforgásába”. A keresztények válasza: *Az élet nagyobbik része a halál után kezdődik.*

Az embernek egyfajta támaszt ad, hogy a halál nem a semmibe való belezuhanás, hanem reménye van, hogy nem kell a megsemmisüléssel szembenéznie, így csökken az egzisztenciális szorongása.

Az az ember, aki nem tudja ilyen módon átkeretezni a halálát, az kerüli az ettől szenvedő emberek társaságát. Ha haldoklókkal találkozik hártja ezt a problémát. Azért nem mer haldoklókkal találkozni, mert *az önmagában lévő halandóságot sem tudja elfogadni.* Abban a krízisben nem lehet segédkezni másnak, amit saját magunknak nem oldottunk meg (itt megjegyezte szemléletesen, hogy ő pont ezért nem tud segíteni házastársi krízisek megoldásában).

A halállal kapcsolatos értelemkeresés egy más keresztényi módja: „Az Úristen vár rám”. Hitünk szerint Jézus Krisztus adott értelmet a halálnak. Így mondhatjuk az imádság szavaival, hogy: „Istenünk, tudjuk azt, hogy a te fiad halála óta a mi halálunk sem reménytelen elmúlás.” Szerinte a keresztények tulajdonképpen ebbe a hitbe kapaszkodnak már kétezer év óta: Jézus legyőzte a halált. Ha vele együtt meghaltunk, vele együtt élni fogunk. Ez az evangélium üzenete.

- Nem hiszem, hogy létezik nagyobb örömhír, mint hogy Jézus föltámadt, és akik benne hisznek, azokat ő is feltámasztja.

Ezen elveket nem tartja „bencés-specifikusnak”, sokkal inkább „keresztény-specifikusnak”. Hiszen a „Memento mori” elve nem csak a bencések regulájában jelenik meg, hanem a hamvazószerda lényegi gondolatában is. Még a kisgyermek homlokát is megjelölik hamuval, akik számára még messze a halál.

- A rítusok rendje úgy lett kialakítva, Gábor, hogy van az évnek egy körforgása, ezt nevezzük egyházi évnek. Az egyházi évnek a ritmikáját a természet változandósága határozza meg. Például, ha bejön az ősz, akkor elszíntelenedik minden, meghal a természet. Télen a halott természetet látjuk, tavasszal pedig, amikor húsvét van, akkor föltámad a természet. Tehát a természetbe van oltva a feltámadásnak a reménye. Olyan csodálatos, hogy amikor a természet megújul, akkor az ember is megtapasztalhatja ezt a

megújulást és feltámadást, hiszen magunk is a természet részei vagyunk, és nem tudjuk magunkat függetleníteni tőle.

- *Szóval a rítusok belevisznek minket azokba a lelki tartalmakba, amikre az egyház tanít.*

- Pontosan. Illetve a rítusok megvédenek bennünket. Például halottak napján kifejezhetjük azt a rítusok szintjén az egyház rituáléján keresztül, hogy az ember szembesül a halandóságával. Pedig mindenből szeretné ezt kizárni. Az emberek azt hiszik, hogy amiről nem beszélnek, az nem is létezik. „Ne beszéljünk a halálról, mert az megzavar bennünket.” Emögött ott a meggyőződés, hogy ha nem beszélünk róla, akkor nem is létezik. Az egyház pedig emlékezetbe idézi, akárcsak a regula: „MEMENTO MORI!”

A halottainkról való megemlékezés mellett a saját halálunkra is gondolunk. Húsvétkor úgy emlékezünk Jézus halálára, hogy a sajátunk is felötlik előttünk. Jézus „elénk élte” szerinte minden ember szenvedését és halálát, megmutatta, hisz a halálhoz a szenvedésen keresztül vezet az út mindenki számára. A halál után pedig eljön a feltámadás ideje.

Ez a fajta szenvedés–halál–feltámadás hármasság nem csak a halál sajátossága, hanem a kríziseinké is.

- Ahhoz, hogy én 30 évesen felnőtt férfi tudjak lenni, ahhoz rengeteg krízisen keresztül vezet az út. Eközben tulajdonképpen mindig elveszítünk magunkból valamit. De ez szükséges ahhoz, hogy meg is nyerjünk valamit. Például nem tudok felnőtt lenni, ha a gyereket elveszítem magamból valamilyen szinten.

[...] Úgy gondolom, hogy egészséges személyiségek nem jöhetnek létre anélkül, hogy az életnek ezt a részét ne integrálnák magukba.

- *Rendben, az élők szempontjából ez nagyon fontos. És a haldokló szempontjából?*

- A haldoklóknál a haláltudat átkeretezi az egész életet, a halálnak adott értelem is átkeretezi magát a halandóság tudatot, és még a szenvedést is átkeretezi.

Arnold atya arról is mesélt, hogy miként élte meg ő is a halál hirtelen bekövetkező közelségét.

- Három évvel ezelőtt a vesémben két vesekövet találtak. Sokat szenvedtem vele, ezután bekerültem az urológiára, nem tudták a görcsöt csillapítani. Komplikációk adódtak. Egy hónap után leállt a bélműködésem.

Este Bálint atya elvitt a kórházba, befeküdtem a sebészetre. Úgy éreztem, hogy közel voltam a halálhoz.

Ott feküdtem meztelenül a vizsgálóasztalon, és az orvos azt mondta, hogy: „Megrendeljük a két egység vért, és hajnalban, mikor itt lesz a stáb, akkor felnyitjuk a

hasát.” És ekkor egy pillanat alatt arra gondoltam, hogy lehet, hogy nem fogok hazamenni a kórházból, mert elveszítem az életemet.

És akkor, amikor ott feküdtem egyedül, kiszolgáltatottan a vizsgálóasztalon (az orvosok egyedül hagytak, érdekes...), leplezetlen megmondták, hogy meg kell műteni, reggel felnyitnak. Otthagytak, és én akkor éltem át, hogy mik a lehetőségeim, lehet, hogy ez az utolsó éjszakám itt az életben.

Úgy éreztem, hogy nem vagyok egyedül. Nem arra gondoltam, hogy Bálint atya kint vár a folyosón, hanem valami olyan erőt kaptam, olyan belső erő fakadt fel bennem, hogy úgy éreztem, *együtt tudok szenvedni a keresztre feszített Jézussal*. Tehát pusztán attól, hogy a saját szenvedésem Jézus kereszten való szenvedései fényébe került, az én egyéni szenvedésem is más értelmezést kapott. Azt mondtam: „Uram, tudom én, lehetetlen az, hogy én itt egyedül szenvedjek, tudom, hogy veled szenvedek.” És eljutottam arra a szintre, hogy nem tudtam eldönteni, hogy én szenvedek-e vele, vagy ő szenved velem. Ezután tudtam azt mondani az orvosnak, hogy: „Ha nincs itt más lehetőség, akkor ezzel szembe kell nézni.”

Ezután befektettek, és előkészítették a műtétre, de reggelre megoldódott minden, a bélmozgás megindult. Nem kellett feltárni, de nagyon a közelében voltam.

Ezt követően Arnold atya sokat beszélt még kórházi lelkigondozói és egyszerre papi (diakónusi) munkája során szerzett tapasztalatairól. Lelkigondozóként a legfontosabb feladat: felszínre segíteni a gyengélkedő legbelső félelmeit, és tudatosítani benne a valós helyzetet, mivel a környezete sokszor bagatellizálja a problémát. A papi szerephez pedig a direkt módszerek tartoznak: a hit igazságait kimondani, imádkoztatni stb. Közölni kell a beteggel, hogy „Ne félj, az egyház meg akar téged erősíteni!” Szaknyelven ezt nevezzük társas támogatásnak.

- Régen a szerzetesek a halállal kíméletlenül néztek szembe, a középkori szerzetesség félelem-centrikus volt, és rémisztgették az embereket a halállal.

- *Szóval radikálisan szembesítették őket vele.*

- Igen, és én azt gondolom, hogy egyáltalán nem abban a korban élünk, amikor az embereket kíméletlenül halandóságukra kell emlékeztetni, mert meggyőződésem, hogy ma már ez nem állná meg a helyét... Ma már humánusabb módon járunk el.

- *A szerzetesség és az egyház is a hivatalos és szentségkiszolgáltató tevékenysége mellett a lelkipásztori irányba mozdult el?*

- Igen. Megérteni, meghallgatni, megérinteni, ezt a társas támogatást nyújtani. Megértetni, hogy a rituálék mit is fejeznek ki. Mit is jelent, hogy megkenem a testedet

az olajjal (ne fogjon rajtad a sátán). Emlékeztetni, hogy Krisztusé vagy, és ő feltámaszt téged az utolsó napon.

Ezt követően még a gyászról, a megboldogult testvérekről való megemlékezésről kérdeztem a rendi szokásokat és saját tapasztalatait illetően.

- Szokás felolvasni azon halottak nevének listáját vacsora előtt, akik azon a napon haltak meg a magyarországi bencés rend története alatt, hogy emlékezetben tartsák neveiket.

- Szinte minden szentmisében imádkoznak az elhunytakért, akik a közösségükhöz tartoznak, az egyház tagjai voltak. Hisszük, hogy akik meghaltak, azokkal is egységben lehetünk, mert a halál egy másik létezőmód. Hisszük azonban, hogy velük az imádságban továbbra is egyek vagyunk, és ők közbenjárnak értünk.

Kérdésekre azonban, hogy a nemrég elhunytakhoz miként viszonyulnak, hogyan élik meg a gyászt, így felelt:

- Azt hisszük mindannyian egymásról, hogy a halállal való viszonyunk elfogadó, keresztényi. Mi szerzetesek még benne vagyunk egy napi liturgikus hagyományban, amelyben az imádság és a szentmise naponta jelen van, és ez egy kicsit gyógyítja a gyászolókat sebeit is. Halottak napján az abban az évben elhunyt társainkat név szerint is megemlégtjük.

- *Például, amikor elhunyt tavalgy Farkas atya, az milyen érzéseket, magatartásformákat eredményezett?*

- Pontosan tudom, hogy ki volt az az atya, aki Farkas atyához közel állt, barátja és munkatársa volt, és láttam azt, hogy őt is mennyire megviselte Farkas atya halála, és lelkigondozóként éreztem, hogy oda kell álljak a társam mellé. Azt gondolom, hogy ez egy adekvát segítség, a gyászban ott vagyok mellette, és ha együtt vagyunk, mindig előhozzuk Farkas atya emlékét.

A bencéseknél tehát átlagon felül reprezentálódik ez a fajta támogatás, az előljárók erre mindig figyelnek, hiszen egymás előtt élik meg veszteségeiket, így a gyász a közösség ügyévé válik.

Dr. Sulyok Elemér OSB

Mondanivalója olyannyira letisztult, szemléletes és pontos, hogy beszélgetésünket szó szerint idézem (némi tömörségre való törekvéssel).

- *A bencések halálhoz való viszonya, gondolkodása mennyiben más, mint a világiaké? Miben nyújt támaszt, esetleg nehezítheti meg ezt az átmenetet? Milyenek a személyes benyomásai?*

- Nagy általánossággal a regulából indulnék ki, ami azt mondja a nyugati embernek, hogy minden nap tartsa szem előtt a halált. Természetesen nem a középkor halálfélelméből vezethető le ez a szentencia, hanem éppen ellenkezőleg. Nem a halált akarja ilyen elrémisztő módon az ember elé tárni, hogy annak hatására észbe kapjon az ember, és így próbáljon jobbra válni. Éppen ellenkezőleg, talán arra akarja felhívni a szerzetes figyelmét, hogy nagyon komolyan tudjon a halál arcába tekinteni, és ennek fényében látni a mátt. „Használd ki, amit kaptál.”

Mije van az embernek? Van múltja, amit már megélt. Van jövője, amit a múlt fényében előrevételez, és ennek a metszéspontjában éli az életét, vagyis a jelenben. Ezt a jelent kapod végső soron, és ezt a jelent próbáld hasznossá tenni! És ha este visszatekintesz a reggeltől eltelt időre, akkor kérd számon önmagadtól, hogy sikerült-e a reggel kitűzött célokat megvalósítanod avagy sem! Ha nem is tudjuk százszázalékosan megvalósítani terveinket akár az imádság, vagyis az istentisztelet, akár a munka területén, mégis valami számadást végezhetünk: „a magam módján megpróbáltam-e eleget tenni azoknak a kitűzött céloknak, amiket reggel megfogalmaztam”, illetve hanyagsággal is vádolhatom magamat, amiért ezt elmulasztottam.

- *Szóval ennek a szentenciának a lényege, hogy az életet áthassa és formálja a halál tudata, felelősségteljesebbé tegye mindennapjainkat.*

- ...és nem rémiszteni akar!

- *Nyújthat-e ez szerzetesi szemlélet valamiféle támaszt a hétköznapiak egyáltalán nem mondható élethelyzetben, a halál közelében?*

- Azt hiszem, hogy igen. A halál előtt nincs különbség szerzetes és nem szerzetes között. Valahol a határvonal nem a szerzetes és nem szerzetes között húzódik, hanem a hívő és a nem hívő között. Gondolom, hogy a nem hívő másképpen néz szembe a halállal. Mert a *hívő számol a halálon túli élettel*, és úgy hiszi, hogy a halállal nem fejeződik be a fogantatásával megkezdődött életsorsa, hanem ahogy a születéskor kilépett egy védettséget nyújtó mikrovilágból egy tágasabb, bár kiszolgáltatottabb világba, úgy a halálban is ki fog lépni. Biztos, hogy ez szenvedéssel fog járni, mert születésünk is szenvedéssel, sírással járt. És valószínű, hogy ez a sírás, fájdalom meg fog bennünket környékezni, amit lehet akár halálfélelemnek mondani, ez sincs kizárva. Mégis azzal a hittel lépek be ebbe a „vákuumba”, hogy egy tágasabb világra fogok

születni, de ez nem a semmi lesz, nem is a Nirvána, hanem hitünk szerint a *Krisztussal való teljes Húsvét utáni egység, ahogy a Biblia mondja, a színről színre látás üdvössége*. A legszemélyesebb kapcsolat, amelyet immáron semmiféle bűn által való nehézség nem befolyásol.

- *Szóval a végső cél tiszta, már nem olyan kilátástalan a halál, hanem ott van a remény Istennel való találkozásunkra.*

- Igen, és ezen túl van egy olyan reményem, hogy ezt a lehetőséget a halál előtti állapotban, amikor már nincsen előttem elérendő cél, ezt minden ember átéli, és ennek az élethelyzetnek az átélésével megkapja azt a lehetőséget, hogy szembenézzen magának a halálnak a tényével. Mert a halál felé, legyünk akár hívők vagy nem hívők, napról napra tapasztalhatjuk, hogy az öregedéssel elfogynak a lehetséges célok. Beszűkülnek a lehetőségek, vagy mondhatnám úgy is, hogy *hegyre menet egyre ritkulnak a fák. És a fák ritkulásával, szemmel láthatóan tisztul a horizont*. Amikor ebbe belépünk, amikor lassan már az emberi hang sem ér utol, és amire a hospice mozgalom nagy hangsúlyt fektet, a simogatásnak, testbeszédnek a „hangjai” sem érnek el engem, akkor ezzel ellentétesen egyre inkább megnyílik egy új világnak a „dimenziója”. Ezt is idézőjelbe tenném, mert abban a világban már dimenzióról sem lehet beszélni, hanem valamilyen nagyon, de nagyon személyesbe, mint a feltámadt Krisztus személyének a vonalai, a világvégére várt Krisztusnak az aurája, abba kezdünk belelépni. A nem hívő is megkapja annak az esélyét, hogy szembesülve Krisztussal elfogadja a belőle áradó korlátlan és határtalan szeretetnek a sugárzását, és erre vagy azt válaszolja, hogy elfogadja és elindul Felé, vagy megköszönve hátrál, és elutasítja önmagától. De ki az, aki elutasítja önmagától ezt a soha nem tapasztalt vagy legalábbis nagyon töredékesen megismert szeretetet?

- *Talán olyasvalaki, aki foggal-körömmel ragaszkodik a múltjához, és nem akarja elengedni, mert azt egy életen át harácsolta magának össze. Ezért ezt nagy veszteségként és fájdalomként éli meg.*

- Igen, aki az utolsó pillanatban, egy képpel élve, zárt ököllel lép oda, és nem tudja öklét kinyitni.

- *A keresztény embereket és a bencéseket ez a hozzáállás nyilván más irányba viszi, mert életüket alázatban, Istenközelségben élik le, és nincs bennük akkora félelem, mert övék a remény, hogy a halál által kegyelemből egy jobb világba lépnek, ha jól értem.*

- Igen. Mindannyiunknak megvan a maga család- és élettörténete, amitől nem vonatkoztathatunk el, ezeket is figyelembe kell venni, és aki minden gyarlósága ellenére

próbált a Szentírás világa szerint és által elfogadott regula szabályai szerint élni, talán mégiscsak könnyebben néz szembe a múltjával. Minél több évet kapunk, annál jobban jelentkeznek lelkiismeretünknek a vádjai is, hogy mit mulasztottunk el. Ezt nehezebb elviselni, mint azt, amit gondolattal vagy szóval vagy cselekedettel vétettünk. Mennyivel nehezebb elviselni életünk vége felé, a halál közeledtével, hogy mit mulasztott el az ember. Például segíthettem volna, de nem segítettem, az időmet odaajándékozhattam volna másnak, és nem tettem meg, vagy egyáltalán észrevettem-e azokat az esélyeket, amiket az élet felkínált. Ugyanis az élethelyzeteken keresztül maga az Úr az, aki meghívott az ő szolgálatára. Ezek a mulasztások a legnyomasztóbbak, fogalmazott egy rendtársam. Érdekes volt ezt hallani, mert én erre még így nem gondoltam. Sokkal inkább a szavak, gondolatok cselekedetek által elkövetett hibákra, emlékekre gondolok vissza.

- *Értem. Ha jól emlékszem, Elemér atyának voltak komoly szívproblémái is...*

- Igen, voltak. Szembe kellett nézmem azzal, hogy meg kell hálnom. Egyszer meg kell állnom az Úr előtt. Nem úgy képzelem el ezt a találkozást mint egy tárgyalóteremben, hogy a bíró előveszi a maga vádpontjait, és azt felolvassa, hanem hogy az Úr a szeretetnek a jegyében felém fordul, és invitál maga felé. De ahogy elindulok felé, azt mindenképpen meg fogja határozni életem történéseinek sora.

- *És aki nem ilyen Istenképpel rendelkezik, hanem egy büntető Isten- vagy egyéb Istenképekkel, előfordulhat-e annál, hogy a halálba való átmenetét éppen hogy megnehezíti ez a hit?*

- Igen. Én még visszagondolok a nagyszüleimre. Az ő világukban az ószövetségi Isten, mint haragvó, bosszúálló vagy legalábbis számon kérő Isten jelenik meg, tehát az ő életüket teljesen meghatározta, hogy minden lépésükről egy szigorú bíró előtt kell majd számot adniuk. Nyilvánvalóan ez az életvitelüket is befolyásolta, most mondhatom: jó értelemben. De azért mindig egy kicsit arra gondoltak, hogy ha valami bűnt elkövetünk, akkor ezért megkapjuk a magunk büntetését. Az Ószövetség beszél egy ilyen Istenről, de én úgy gondolom, hogy aki a tékozló fiú történetét elolvassa, vagy a passiótörténetben felfigyel a jobb lator kérésére, az megérti, hogy valamilyen határtalan irgalommal szembesül az ember.

- *És mi a helyzet akkor, ha megfoszt a halál egy közeli rendtárstól, családtagtól; egy olyan veszteség ér, ami megrázza életünket? Könnyebben okul és tanul ebből a bencés és a keresztény, és ha igen, miért?*

- Azért, mert tudja, hogy a határvonal nem a biológiai értelemben vett élet és halál között húzódik, hanem valahol a mostani életvitelek között. Tehát lehetek én fiatal, mégis élhetek halálos életet, amikor tényleg csak a saját szempontjaimat veszem figyelembe, és önmagam körül forgok, és nem veszem figyelembe embertársaimat, akkor már elővételezem magamnak azt, amit klasszikus értelemben pokolnak szoktunk mondani. Viszont ha idős vagyok, nagyon hanyatló sok tekintetben, és a magam módján mégis megpróbálok másokon is segíteni, másokra is gondolni, másokért is imádkozni, akkor igaz, hogy a halál felé ballagok, mégis nagyon „életes életet” élek.

- És egy rendtárs elvesztése okozta fájdalom? Azt azért el kell viselni, és mégis lesújtó lehet, nem?

- Igen, igazad van. De azért mindig megvan a reményünk, hogy amíg élünk, megvan a lehetőségünk egy fájdalmat kiheverni, és egy új életet élni, mindig megvan a lehetőségünk az új életre. Nemde ezt sugallja a jobb lator helyzete is? Nem hiszem, hogy az ember identitásvesztése nagyobb lenne, mint Isten irgalma. Ez óriási gög lenne az ember részéről. Viszont az alázatos ember el tudja fogadni önmagát, saját esendőségeit, hibáit is, és akkor azért megvan a lehetőség az újrakezdésre.

- Benne van egy bencés fohászban: „A jó halál kegyelmét és nyugodalmat éjszakát adja meg nekünk az Isten.” Mit tartanak jó halálnak?

- Erre nehéz válaszolni. Nos, a „szép halálban” nem hiszek, mert a halál azért nem szép. Nagyon szép életfelfogás a görög Kaolokagathia, ami az életet és a halált is szépen megélve tartja érdemesnek. Ebben nem hiszek, de a jó halál kegyelméért imádkozunk. A jó halál lehet hosszadalmas, mint egy Parkinson kór... II. János Pál pápa éveken keresztül türelemmel és alázattal viselte ezt a betegséget, utolsó idejében is odaállt a tévé elé, és áldást osztott.

És ugyanakkor van a hirtelen jött szívinfarktus is, ami sokszor váratlan. A keresztény ember ezzel is számol, és igyekszik úgy élni, hogyha váratlanul szólítja az Úr, ne legyen készületlen. És biztos, hogy a halálban is megkapom azt a kegyelmet, hogy az Úr elé állva, megszabadulva sok földi gondtól immár kitisztult szemmel és feltisztult döntési lehetőséggel úgy határozok, hogy az Úré vagyok, az övé akarok lenni.

- Azt megélni, hogy egy közösségben az addig építőként jelenlévő szerzetes teherré válik, milyen lehet?

- Az hiszem, ezt nem könnyű megélni. De erre felkészülhet az ember, mert amikor érzi, hogy betegségek környékeznek, és később rájön, ki előbb, ki utóbb, hogy bizony fizikailag, szellemileg nincs abban az állapotban, mint fiatal tanár, lelkipásztor,

szerzetes korában, akkor be kell látnia, hogy lassan meg kell válnia mindettől. Ki kell nyitnom a kezemet, és mindent el kell engednem, amit eddig tartottam úgy, hogy ebből adjak másoknak. Ki kell nyitnom a kezemet, és kezdenek kiesni a dolgok. Kezdetben úgy, hogy először a gimnáziumban nem tanítok, aztán egyre kevesebb plébánián tudok csak szolgálni. De ezt fel kell dolgoznia mindenkinek. A hívő nyugdíjasnak is fel kell dolgoznia, hogy a társadalomnak már nincs rá akkora szüksége, mint korábban. Ez egy emberi út, amit mindannyiunknak végig kell járni. Ugyanakkor segíthet a feldolgozásban az, hogy egy közösséghez tartozom, és hogy amíg munkás, aktív életemet élem, akkor talán kevesebbet gondoltam arra, hogy másokért imádkozzam. Például a tanítványaimért, akiket öt évtizeddel ezelőtt tanítottam.

Most talán éppen ebben a helyzetben, ha még megkapom hozzá a kellő szellemi frissességet, akkor elkezdek értük imádkozni; rendtársaimért, hivatásokért, az emberiségért. Nagyon fontosnak tartjuk az imádságot. Te is tudod bencés diákként, hogy az Ora et Labora a két hídfője a bencés életnek.

- *Egy provokatív kérdés: Miért nem engedheti meg magának, hogy az eutanáziát válassza?*

- Azt hiszem, hogy nem az anyagi szempont az elsődleges, hanem van egy fontosabb, ez pedig a lelki, spirituális szempont. Azzal, hogy én szenvedek és igénybe veszem közösségemnek a személyes vagy pedig anyagi lehetőségeit ezzel talán paradox módon *nekik is szolgállok*. Együvé tartozunk egy életen keresztül, és ez nem azt jelenti, hogy amíg használható vagyok, mint egy citrom, amiből mindig lehet facsarni a teába, addig te rendtárs vagy, de amikor már kifacsartunk, már eldobunk. És ez lenne az eutanáziának a választása. Nem, akkor is fontos vagy. Nem az a lényeg akkor, hogy mit teszünk, hanem az a fontos, hogy mik vagyunk... Ez a tevékenységet megelőzi, és a szerzetesek általában nagyon elfoglalt emberek, reggeltől estig dolgoznak, imádkoznak. De nem ez a cél, hogy mennyit tudunk dolgozni, hanem a létünk a fontos. A saját létünkkel, együvé és Istenhez tartozásunkkal vagyunk szerzetesek.

- *Mitől hiszi el maga a szerzetes, hogy őrá még szükség van? Miért ne távozzon saját sorsáról döntve az életből?*

- Persze megteheti. De ha megvan a lehetősége a szabad gondolkodásra, akkor észre fogja venni, hogy elesettségében is éppúgy hozzátartozik egy közösséghez, mint annak előtte. Együvé tartozunk, vagyis nekik is szükségük van rám, és nekem is rájuk. Egy közösségben az aktív réteg és a mások gondozására szoruló réteg úgy tartozik együvé, ahogy a vízbe ejtett kő által a víz felszínén keltett vízkörök is együvé tartoznak a kőnek

a vízben való elmélyülésével. Minél mélyebbre merül a kő, annál jobban érzékelhető az általa a vízfelszínen keltett hullámoknak a kitágulása, kiterjedése.

Vagyis a körök a maguk tágulását köszönhetik a kő mélyülésének. És azt hiszem, hogy a dolgozó, aktív réteg a víz felszínén látható köröket rajzol le, de ez nem történne meg, ha nem lennének a közösségnek olyan tagjai, akik a vízben elmerülő láthatatlan kőhöz hasonlítanak. Ezek pedig az önmagukkal már nem sok mindent kezdeni tudó emberek.

Ezekre igazak az egyik amszterdami sírfelirat szavai: „*Teneo tia teneor*”, vagyis tartok, mert tartatom; azért tudok tartani, mert valaki engem is tart... Az egészséges tartja a haldoklót, az pedig imádkozásával, vagy ha már arra sem képes, akkor a szenvedésének a felajánlásával tartja a többiekét. *Teneo tia teneor*... Összefügg ez azzal, amit az apostoli hitvallásban így mondunk: „Hiszek a szentek közösségében.” Vagyis jobban összetartozunk, ugyanis a halálon túl került rendtársaink, akik üdvözültek, egész biztos, hogy tartanak bennünket, és közünk van hozzájuk. Ezért sem szabad a test biológiai halálát a halál határáként megszabni.

Jómagam (a szerző) is szembesültem ennek a témának az aktualitásával, ugyanis 2011. március 12-én édesapám váratlanul elhunyt szívinfarktusban 55 évesen, két héttel követve apját a halálba. Számomra is sokat jelentett a hit, ima, és az egyházi közösségem nyújtotta társas támogatás azokban a nehéz időkben.

Az interjúk során sokat meríthettem abból a filozófiából, amelyet egykori tanárim is magukénak vallanak. Konkrét példát is mutattak, hogyan is lehet a halál-filozófiát megélni az életben.

IRODALOM

PERCZEL FORINTOS DÓRA (2005): Az ima és az elmélkedés lélektani (gyógyító) hatása. In: LUKÁCS LÁSZLÓ (szerk.): *Lélektan és spiritualitás*. Sapiencia Füzetek 5. Budapest, Vigília Kiadó

Daróczy Gábor
orvostanhallgató
Semmelweis Egyetem, Általános Orvostudományi Kar
e-mail: daroczygabor@gmail.com